

SUPERFREAKONOMICS

STEVEN D. LEVITT & STEPHEN J. DUBNER BIJ DE BEZIGE BIJ

Freakonomics

Steven D. Levitt &
Stephen J. Dubner

SuperFreakonomics

Vertaald door Pon Ruiter en Mieke Tulp

2010
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 2009 Steven D. Levitt & Stephen J. Dubner
Copyright Nederlandse vertaling © 2010 Pon Ruiter en Mieke Tulp

Oorspronkelijke titel *SuperFreakonomics*

Oorspronkelijke uitgever HarperCollins Publishers

Omslagontwerp Studio Jan de Boer

Omslagillustratie © Guy Billout

Foto auteurs Vito Palmisano & Sigrid Estrada

Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede

Druk Wöhrmann, Zutphen

ISBN 978 90 234 5043 6

NUR 780

www.debezigebij.nl

Inhoud

Een kleine toelichting 9

Waarin we toegeven dat we in ons vorige boek hebben gelogen.

Inleiding: de freak in de economie 15

Waarin we volledig voorbijgaan aan de wereldwijde financiële ellende, zodat we ons kunnen bezighouden met leukere zaken.

De gevaren van lopen onder invloed – De vreemde redding van Indiase vrouwen – Verdrinken in paardenmest – Wat is 'freakonomics' eigenlijk? – Tandeloze haaien en bloeddorstige olifanten – Dingen die u altijd dacht te weten terwijl dat niet zo is.

1. Wat is de overeenkomst tussen een prostituee en de kerstman? 34

Waarin we onderzoeken hoeveel het kost om een vrouw te zijn.

Ontmoet LaSheena, een deeltijdprostituee – Eén miljoen dode 'heksen' – De vele manieren waarop vrouwen ervoor worden gestraft als meisje geboren te zijn – Zelfs Harvard-vrouwen worden niet ontzien – Titel IX creëert banen voor vrouwen; mannen pikken de banen in – Eén op de vijftig vrouwen prostituee – De bloeiende sekshandel in het Chicago van weleer – Een geheel nieuw onderzoek – De erosie van het prostitutiesalaris – Waardoor is orale seks zo goedkoop geworden? – Pooiers versus makelaars – Waarom agenten van prostituees houden – Waar zijn alle docenten gebleven? – Wat is werkelijk verantwoor-

delijk voor het verschil in loon voor mannen en vrouwen? – Houden mannen van geld zoals vrouwen van kinderen houden? – Kan een geslachtsverandering uw salaris opkrikken? – Ontmoet Allie, de tevreden prostituee; waarom zijn er niet meer vrouwen zoals zij?

2. Waarom zelfmoordterroristen een levensverzekering moeten afsluiten 76

Waarin we fascinerende aspecten over het begin, maar vooral het einde van het leven bespreken.

De slechtste geboortemaand – De geboorterolette treft ook paarden – Waarom Albert Aab meer succes heeft dan Albert Zyzmor – De op-eenhoping van geboortedata – Waar komt talent vandaan? – Sommige families brengen honkbalspelers voort, andere families terroristen – Waarom terrorisme zo simpel en goedkoop is – De bijwerkingen van 11 september – De man die ziekenhuizen beter maakt – Waarom de nieuwste eerstehulpafdelingen nu al verouderd zijn – Hoe zie je het verschil tussen een goede en een slechte arts? – ‘Op het werk gebeten door een cliënt’ – Waarom u een vrouwelijke eerstehulparts wilt – Een serie manieren om de dood uit te stellen – Waarom wordt chemotherapie zoveel gebruikt terwijl het zo zelden werkt? – ‘We krijgen nog steeds op ons donder door kanker’ – Oorlog: niet zo gevaarlijk als je denkt? – Hoe vang je een terrorist?

3. Wat u niet moet geloven over apathie en altruïsme 120

Waarin u leest dat mensen minder goed zijn dan eerder gedacht, maar ook minder slecht.

Waarom keken achtendertig mensen werkeloos toe hoe Kitty Genovese werd vermoord? – Met dit soort burens – Wat was de reden achter de explosieve misdadafstijging van de jaren zestig? – Hoe de ACLU misdadaad bevordert – Leert televisie ons geweld aan? – Waar komt altruïsme, zuiver en onzuiver, vandaan? – Wie komt er op bezoek in het bejaar-

dentehuis? – Natuurrampen en dagen met weinig nieuws – Economen doen Galileo na en duiken het lab in – De briljante eenvoud van het Dictator-spel – Mensen zijn zo gul – Fijn dat er ‘donorcycles’ zijn – Het grote Iraanse nierenexperiment – Van de vlam in de pijp naar de ivoren toren – Waarom echte mensen ander gedrag vertonen dan in het lab – Altruïsme en andere ongemakken – Vogelverschrikkers werken ook bij mensen – Andermaal over Kitty Genovese.

4. Er is een oplossing, ze kost bijna niks en iedereen snapt haar 157

Waarin grote, schijnbaar onmogelijke problemen op een verrassende manier worden opgelost.

De gevaren van baren – Ignatz Semmelweis snelt te hulp – Hoe wetten bedreigde diersoorten bedreigen – Creatieve manieren om niet voor vuilnis te hoeven betalen – Stiekem gedoe met een tang – De hongersnood die er niet kwam – Driehonderdduizend dode walvissen – De raadselen rond polio – Waarom hebt u geen hartaanval gekregen? – Slachting op de weg – Het vreemde verhaal van Robert McNamara – Knikkeren met schedels – Drie hoeraatjes voor de gordel – Wat is er mis met naast de bestuurder zitten? – Doen kinderzitjes eigenlijk wel wat? – Botspoppen liegen niet – Waarom orkanen zo dodelijk zijn, en wat we eraan kunnen doen.

5. Wat hebben Al Gore en de Pinatubo gemeen? 189

Waarin we koelbloedig de opwarming van de aarde onder de loep nemen.

Weg met de ijskappen – Wat is erger: uitlaatgassen of koeienscheten?... Groen idee: eet meer kangoeroe – Het is allemaal de schuld van negatieve externaliteiten – De Club versus de LoJack – De Pinatubo leert ons een lesje – De verbijsterend intelligente, maar wel vreemde heren van Intellectual Ventures – Muggen schieten – Dr. Who in de bocht – Een ongemakkelijke waarheid als een koe – Wat er ont-

*breekt aan klimaatmodellen – Is kooldioxide niet de grootste vijand?
– Supervulkanen en klimaatverandering – Hoe koel je de aarde? –
Tuinslang naar de hemel – Waarom geo-engineering er nog niet in
wil – De weerzin overwinnen – Natte spiegels en wolken als oplossing
– Waarom gedrag zo lastig te veranderen is – Vuile handen en vieze
artsen – Het regent voorhuiden.*

Epiloog: Apen zijn ook maar mensen 236

Waarin onthuld wordt dat... nou ja, lees zelf maar, anders gelooft u het niet.

Woord van dank 241

Persoonlijke dankwoorden 243

Noten 244

Een kleine toelichting

Het is tijd dat we toegeven dat we in ons eerste boek gelogen hebben. Twee keer.

De eerste leugen stond in de inleiding, waar we schreven dat het boek geen ‘overkoepelend thema’ had. Dit is wat er gebeurde. De mensen van onze uitgeverij – aardige mensen, intelligente mensen – lazen het eerste concept van ons boek en ze riepen verschrikt uit: ‘Dit boek heeft geen overkoepelend thema!’ Klopt, het manuscript was een willekeurige serie verhaaltjes over frauderende leraren, egoïstische makelaars en drugs verkopende moederskindjes. We hadden geen mooie theoretische basis waar al deze verhalen op gebouwd konden worden, zodat ze op miraculeuze wijze zouden veranderen van losse onderdelen in een solide geheel.

Onze uitgever begon zich nog meer zorgen te maken toen we een voorstel deden voor de titel van dat boek vol allegaartjes: *Freakonomics*. Je zag ze door de telefoon bijna met een wijsvinger naar hun voorhoofd wijzen: *Die grappjassen hebben net een manuscript aangeleverd zonder overkoepelend thema en nu komen ze met een absurde zelfverzonnen titel!*

Het vriendelijke verzoek was om in het gepubliceerde boek meteen, van tevoren, in de inleiding toe te geven dat we geen overkoepelend thema hadden. Dus dat is, ter wille van de lieve vrede (en om het voorshot op het boek te houden), precies wat we hebben gedaan.

Maar in werkelijkheid had het boek wél een overkoepelend thema, ook al was dat destijds niet duidelijk, ook niet voor ons. Als u haast

heeft, kunt u het samenvatten in vier woorden: *mensen reageren op prikkels*. Als u meer tijd heeft om uitleg te geven, zou u dit kunnen zeggen: *mensen reageren op prikkels, maar niet noodzakelijk op een manier die voorspelbaar of zichtbaar is. Daarom is een van de machtigste wetten van het universum de wet van de onbedoelde gevolgen. Dit geldt voor onderwijzers en makelaars en drugsdealers, maar ook voor zwangere vrouwen, sumoworstelaars, bagelverkopers en de Ku-klux-klan.*

De kwestie van de boektitel bleef voorlopig nog even onopgelost. Na een aantal maanden en tientallen suggesties, in de trant van *Onconventionele wijsheid* (uh), *Niet per definitie* (bleuh) en *Elektronische transparantie* (zeg maar niets), besloot onze uitgeverij uiteindelijk dat *Freakonomics* misschien toch niet zo slecht was – of beter gezegd, het was zo slecht dat het misschien wel goed was.

Of misschien waren ze het gewoon zat.

De ondertitel beloofde dat het boek de ‘verborgen kant van bijna alles’ zou ontdekken. Dat was de tweede leugen. We waren er zeker van dat verstandige mensen wel zouden begrijpen dat zo’n zinnetje expres een zekere overdrijving in zich heeft. Maar sommige lezers namen het letterlijk en klaagden dat onze bij elkaar geraapte verzameling verhalen in feite helemaal niet ‘alles’ behandelde. En dus bleek de ondertitel, hoewel onbedoeld, een leugen. Sorry!

Omdat we er niet in geslaagd waren om ‘alles’ op te nemen in het eerste boek, ontstond onbedoeld de noodzaak om een tweede boek te schrijven. Maar we melden nu meteen dat het tweede boek en het eerste boek samen nog steeds niet letterlijk ‘alles’ omvatten.

Wij tweeën werken nu al een aantal jaren samen. Het begon toen een van ons (Dubner, schrijver en journalist) een tijdschriftartikel schreef over de ander (Levitt, wetenschappelijk econoom). In het begin waren we tegenstanders, maar wel heel hoffelijke, en we gingen onze krachten pas bundelen toen meerdere uitgevers aanzienlijke sommen geld gingen bieden voor een boek. (Weet u nog? *Mensen reageren op prik-*

kels – en niettegenstaande de algemene beeldvorming zijn economen en journalisten ook gewoon mensen.)

We bespraken hoe het geld verdeeld moest worden. En bijna meteen kwamen we in een impasse terecht, want we stonden alle twee op een verdeling van 60-40. Toen we ons realiseerden dat we alle twee dachten dat de ánder zestig procent zou moeten krijgen, wisten we dat we een goed team waren. Dus we legden ons neer bij fifty-fifty en togen aan het werk.

We voelden weinig druk bij het schrijven van dat eerste boek, want we dachten eerlijk gezegd dat maar weinig mensen het zouden gaan lezen. (Levitts vader was het daarmee eens en hij zei dat het ‘immo-reel’ was om zelfs maar een cent voorschot te accepteren.) Deze lage verwachtingen boden ons de vrijheid om over van alles en nog wat te schrijven, als we het maar de moeite waard vonden. Dus we vermaakten ons kostelijk.

We waren verbaasd en opgetogen dat het boek een bestseller werd. Het zou winstgevend zijn geweest om meteen een opvolger te schrijven – denk aan *Freakonomics voor Dummies* of *Voer voor de Freakonomenziel* – maar we wilden wachten tot we genoeg onderzoek hadden gedaan dat de moeite van het opschrijven waard was. En hier zijn we dan eindelijk, vier jaar later, met een tweede boek. We denken dat dit boek nog beter is dan het eerste. Het is natuurlijk aan u, niet aan ons, om te bepalen of dat waar is – misschien is het wel zo slecht als sommige mensen dachten dat het eerste boek zou worden.

In ieder geval hebben onze uitgevers zich neergelegd bij onze halsstarrig slechte smaak: toen we het voorstel deden om dit boek *SuperFreakonomics* te noemen, verblikten of verbloosden ze niet.

Als dit boek inderdaad goed is, dan heeft u dat ook aan uzelf te danken. Het schrijven van boeken in een tijdperk van eenvoudige en goedkope communicatie heeft als voordeel dat lezers de schrijvers kunnen bereiken, luid en duidelijk en in groten getale. Goede feed-

back ontvangen is even slikken, maar uiterst waardevol. We kregen niet alleen feedback over wat we al hadden geschreven, maar ook veel suggesties voor toekomstige onderwerpen. Sommigen van u die e-mails hebben gestuurd, zullen hun gedachten in dit boek terugzien. Dank u.

Het succes van *Freakonomics* had één bijzonder vreemde bijwerking: we werden regelmatig, samen of apart, uitgenodigd om lezingen voor allerlei soorten groepen te geven. Vaak werden we geïntroduceerd als juist die ‘deskundigen’ waar we u in *Freakonomics* voor waarschuwden – mensen met informatievoordeel die een prikkel hebben om dat uit te buiten. (We hebben ons best gedaan om de toehoorders ervan te overtuigen dat we beslist geen deskundigen zijn, op geen enkel gebied.)

Deze ontmoetingen boden ook materiaal voor toekomstige schrijfsels. Tijdens een lezing op UCLA sprak een van ons (Dubner) over het feit dat mensen na een toiletbezoek veel minder vaak hun handen wassen dan ze zeggen. Na de lezing kwam er een heer naar het podium; hij stak zijn hand uit en zei dat hij uroloog was. Na deze ietwat onsmakelijke kennismaking had de uroloog een fascinerend verhaal te vertellen over de nalatigheid bij handenwassen in een omgeving waar het juist belangrijk was – het ziekenhuis waar hij werkte – en over de creatieve prikkels die het ziekenhuis gebruikte om deze nalatigheid terug te dringen. Dat verhaal vindt u in dit boek, net als het heroïsche verhaal over een andere dokter, van lang geleden, die vocht tegen vieze handen.

Tijdens een andere lezing, voor een groep verstrekkers van durfkapitaal, sprak Levitt over een nieuw onderzoek dat hij samen met Sudhir Venkatesh uitvoerde. U weet wel, de socioloog wiens avonturen met een drugs verkopende bende een grote rol speelden in *Freakonomics*. Het nieuwe onderzoek betrof de activiteiten van straatprostituees in Chicago. Een van de kapitaalverstrekkers, we zullen hem John noemen, had later die avond een afspraak met een prostituee die driehon-

derd dollar per uur vraagt (en Allie heet). Toen John het appartement van Allie betrad, zag hij een exemplaar van *Freakonomics* op haar salontafel liggen.

‘Hoe kom je dáár aan?’ vroeg John.

Allie zei dat ze het gekregen had van een vriendin die ook ‘in zaken’ zat.

In de hoop Allie te imponeren – het mannelijke instinct om de vrouw te imponeren zit blijkbaar diep, zelfs als de seks al gedaan en betaald is – vertelde John dat hij die dag een lezing had bijgewoond van een van de schrijvers van het boek. En alsof dat nog niet toevalig genoeg was, had Levitt ook nog gezegd dat hij bezig was met een onderzoek naar prostitutie.

Een paar dagen later plofte deze mail in de inbox van Levitt:

Ik heb van een wederzijdse kennis gehoord dat u werkt aan een onderzoek naar de economie van de prostitutie. Klopt dat? Aangezien ik niet zeker weet of dit een serieus project is of dat mijn bron me voor het lapje heeft gehouden, dacht ik mezelf maar bekend te maken en u te laten weten dat ik u graag wil helpen.

Groet, Allie

Er was wel één complicatie: Levitt moest zijn vrouw en vier kinderen uitleggen dat hij die zaterdagochtend niet thuis zou zijn, omdat hij ging brunchen met een prostituee. Hij betoogde dat het van groot belang was dat hij haar in levenden lijve ontmoette, zodat hij zich persoonlijk over haar cijfers kon buigen. Op de een of andere manier slikten ze dat.

En dus leest u in dit boek ook over Allie.

De reeks gebeurtenissen die leidden tot haar deelname kunnen worden toegeschreven aan wat economen *cumulatief voordeel* noemen. Dat betekent dat de bekendheid van ons eerste boek een serie voor-

delen produceerde voor het schrijven van het tweede boek – voordelen die een andere schrijver misschien niet had gehad. We hopen van harte dat we dat voordeel goed hebben uitgebuit.

Ten slotte dit: bij het schrijven van dit boek hebben we geprobeerd om zo min mogelijk terug te vallen op economenjargon, dat vaak onduidelijk en niet te onthouden is. Dus in plaats van de zaak-Allie als een voorbeeld van *cumulatief voordeel* te zien, noemen we het gewoon... nou, 'freaky'.

Inleiding

De freak in de economie

Veel keuzes in het leven zijn moeilijk. Welke carrière moet u nastreven? Moet u uw ziekelijke moeder in een verzorgingshuis stoppen? U en uw man hebben al twee kinderen; gaan jullie voor een derde?

Dergelijke beslissingen zijn om verschillende redenen moeilijk. Ten eerste staat er veel op het spel. Bovendien gaat een en ander gepaard met een flinke dosis onzekerheid. En vooral: dergelijke beslissingen hoeven niet zo vaak genomen te worden, dus je kunt niet echt goed oefenen op hoe je ze neemt. U bent waarschijnlijk best goed geworden in het doen van boodschappen, aangezien u dat zo vaak doet, maar het kopen van uw eerste huis is een heel ander verhaal.

Sommige beslissingen zijn echter buitengewoon eenvoudig.

Stel u voor dat u bij een vriend op een feestje bent. Hij woont maar iets meer dan een kilometer bij u vandaan. U hebt het prima naar uw zin, misschien doordat u vier glazen wijn hebt gedronken. En nu loopt het feestje op zijn einde. Terwijl u uw laatste glas leegdrinkt, graaft u uw autosleutels op. En op hetzelfde ogenblik stelt u vast dat dit een slecht idee is: u bent niet in staat om naar huis te rijden.

De afgelopen decennia zijn we uitgebreid voorgelicht over de risico's van het rijden onder invloed van alcohol. Een dronken bestuurder heeft dertien keer meer kans om een ongeluk te veroorzaken dan iemand die nuchter achter het stuur zit. En toch zijn er nog steeds veel mensen die met een slok op rijden. Bij meer dan dertig procent van

de verkeersongelukken met dodelijke afloop in de Verenigde Staten is minstens één bestuurder betrokken die gedronken heeft. In de nachtelijke uren, als het alcoholgebruik op zijn hoogst is, stijgt dat percentage naar bijna zestig procent. Alles bij elkaar genomen wordt in de vs 1 op de 225 kilometer gereden met een slok op, en dat is 33 miljard kilometer per jaar.

Waarom kruipen zoveel mensen achter het stuur terwijl ze hebben gedronken? Misschien omdat – en dit zou wel eens het meest ontvullterende statistische gegeven ooit kunnen zijn – dronken bestuurders zelden gepakt worden. Op iedere 43.000 kilometer die dronken wordt gereden, is er maar één arrestatie. Dat betekent dat u van de ene naar de andere kant van de vs kunt rijden en terug, en dan nog drie keer op en neer, terwijl u al die tijd biertjes naar binnen giet, en dat u pas dan wordt aangehouden. Net als bij het meeste andere slechte gedrag, zou rijden onder invloed waarschijnlijk compleet uitgeroeid kunnen worden als er een adequate prikkel wordt ingesteld – willekeurige wegversperringen bijvoorbeeld, waar dronken bestuurders ter plekke worden geëxecuteerd – maar daar heeft onze samenleving waarschijnlijk geen trek in.

Intussen hebt u, daar op het feestje van uw vriend, de allereenvoudigste beslissing genomen: in plaats van naar huis te rijden, gaat u lopen. Het is tenslotte nog geen twee kilometer. U spoort uw vriend op in de menigte, bedankt hem voor het feestje en vertelt hem uw plan. Hij prijst u uitbundig om het goede inzicht dat u toont.

Maar waarom zou hij? We weten allemaal dat rijden onder invloed ongelooflijk riskant is, maar hoe zit het met lopen onder invloed? Is deze beslissing wel zo eenvoudig?

Laten we eens naar wat cijfers kijken. Elk jaar komen er in de vs meer dan duizend dronken voetgangers om het leven in het verkeer. Ze gaan van het trottoir af en lopen de straat op; ze gaan op een landweggetje liggen uitrusten; ze proberen drukke snelwegen over te steken. Vergeleken met het totale aantal mensen dat ieder jaar om

het leven komt in alcoholgerelateerde verkeersongelukken, ongeveer 13.000, is het aantal dronken voetgangers relatief klein. Maar als je kiest tussen lopen en rijden, dan is het totale aantal niet van belang. De relevante vraag luidt dan: is het per kilometer gevaarlijker om te rijden onder invloed of te lopen onder invloed?

De gemiddelde Amerikaan loopt buiten zijn huis of werk iets minder dan een kilometer per dag. Er zijn ongeveer 237 miljoen Amerikanen van zestien jaar en ouder; dat betekent dat mensen die op een leeftijd zijn dat ze mogen autorijden (en dat is vanaf zestien in de vs) met elkaar 85 miljard kilometer lopen. Als we aannemen dat 1 op iedere 225 kilometer wordt gelopen onder invloed – hetzelfde percentage kilometers dat wordt gereden onder invloed – dan wordt er per jaar 85 miljard kilometer gelopen onder invloed.

Als we de rekensommetjes maken, dan zien we dat een dronken voetganger *acht keer meer kans* maakt om het leven te laten dan een dronken bestuurder.

Er is één belangrijk voorbehoud: een dronken voetganger zal niet snel iemand anders dan zichzelf verwonden of doen omkomen. Dat kan niet worden gezegd van een dronken bestuurder. Bij dodelijke ongelukken waarbij alcohol in het spel is, bestaat zesendertig procent van de slachtoffers uit passagiers, voetgangers of andere bestuurders. Maar zelfs als we rekening houden met de dood van deze onschuldige mensen, leidt lopen onder invloed per kilometer nog vijf keer zo vaak tot de dood als rijden onder invloed.

Dus als u weggaat bij het feest van uw vriend, dan zou de beslissing duidelijk moeten zijn: rijden is veiliger dan lopen. (Het zou vanzelfsprekend nog veiliger zijn om minder te drinken of een taxi te nemen.) De volgende keer dat u op een feestje vier glazen wijn achteroverslaat, denkt u misschien een beetje anders over uw beslissing. En als u al te ver heen bent, helpt uw vriend u misschien de zaken op een rijtje te houden. Want vrienden laten hun vrienden niet lopen onder invloed.

Als u kon kiezen waar u vandaag de dag geboren zou willen worden, dan zou India wellicht niet de beste keus zijn. Ondanks de verbluffende groei als grote speler in de wereldeconomie, blijft het land als geheel pijnlijk arm. Levensverwachting en geletterdheid scoren laag; vervuiling en corruptie scoren hoog. In de landelijke gebieden, waar meer dan twee derde van de Indiase mensen woont, heeft nauwelijks de helft van de huizen elektriciteit en slechts 1 op de 4 huizen een toilet.

Je hebt helemaal pech wanneer je als meisje ter wereld komt, want veel Indiase ouders hebben een sterke 'zoonvoorkeur'. Slechts tien procent van de Indiase gezinnen met twee zonen wil nog een kind, terwijl bijna veertig procent van de gezinnen met twee dochters nog een poging wil wagen. De geboorte van een jongetje is als de geboorte van een pensioenfonds. Hij zal opgroeien en een man met een goed salaris worden, die voor zijn ouders kan zorgen in hun laatste jaren en, als het zo ver is, de lucifer afstrijken voor de rituele lijkverbranding. De geboorte van een meisje betekent daarentegen dat het pensioenfonds wordt omgedoopt tot fonds voor de bruidsschat. Hoewel de bruidsschat al lange tijd onder vuur ligt, is het nog steeds de gewoonte dat de ouders van de bruid geld, auto's of een huis aan de bruidegom of zijn familie geven. Van de familie van de bruid wordt ook verwacht dat ze de bruiloft betaalt.

De Amerikaanse liefdadigheidsinstelling Smile Train voert over de hele wereld hersteloperaties uit bij arme kinderen met een hazenlip. Niet lang geleden waren ze een tijdje in Chennai, in India. Toen ze aan een daar wonende man vroegen hoeveel kinderen hij had, antwoordde hij: 'Eén.' Later kwam de organisatie erachter dat hij een zoon had, maar ook vijf dochters, die blijkbaar de moeite van het vermelden niet waard waren. Smile Train ontdekte ook dat vroedvrouwen soms tweeënhalve dollar kregen als ze een net geboren meisje met een hazenlip lieten stikken – dus maakte de liefdadige organisatie gebruik van de aantrekkingskracht van de juiste prikkels en begon

vroedvrouwen niet minder dan tien dollar te bieden voor iedere meisjesbaby met hazenlip die ze naar het ziekenhuis brachten voor een hersteloperatie.

Meisjes worden in India zo ondergewaardeerd dat de bevolking ongeveer 35 miljoen minder vrouwen dan mannen telt. Van de meeste van deze ‘vermiste vrouwen’, zoals de econoom Amartya Sen hen noemt, wordt aangenomen dat ze dood zijn. Dood op een indirecte manier (de ouders onthielden het meisje voeding of medische zorg, misschien ten gunste van een broertje), door het toebrengen van letsel (het meisje werd na de geboorte vermoord, door een vroedvrouw of een van de ouders), of, wat steeds vaker gebeurt, door een prenatale beslissing. Zelfs in de kleinste Indiase dorpjes, waar nauwelijks elektriciteit is en waar moeilijk aan schoon water te komen is, kan een zwangere vrouw een technaut betalen voor een echoscopie en, als de foetus vrouwelijk is, een abortus. Nu deze sekseselectieve abortussen de afgelopen jaren vaker worden uitgevoerd, is het man-vrouwpercentage in India – en dit geldt net zo goed voor andere zoon-aanbiddende landen, zoals China – nog schever gegroeid dan eerst.

Een Indiaas meisje dat opgroeit tot volwassene krijgt te maken met ongelijkheid, op vrijwel ieder vlak. Ze zal minder geld verdienen dan een man, slechtere medische zorg krijgen en minder onderwijs, en misschien het slachtoffer worden van dagelijkse wreedheden. In een nationale gezondheidsenquête zei eenenvijftig procent van de Indiase mannen dat het slaan van de echtgenote onder bepaalde omstandigheden gerechtvaardigd is; nog verrassender was dat vierenvijftig procent van de *vrouwen* het daarmee eens was – als een vrouw bijvoorbeeld het eten laat aanbranden of het huis verlaat zonder toestemming. Meer dan 100.000 jonge Indiase vrouwen komen ieder jaar om bij een brand; in veel gevallen gaat het daarbij om ‘bruidsverbrandingen’ of andere vormen van huiselijk geweld.

Indiase vrouwen lopen ook een extra groot risico op ongewenste zwangerschappen en seksueel overdraagbare aandoeningen; er is bij-

voorbeeld veel hiv en aids. Een van de oorzaken is dat de condooms van Indiase mannen in vijftien procent van alle gevallen niet effectief zijn. Waar komt dat hoge faalpercentage vandaan? Volgens de Indian Council of Medical Research heeft zo'n zestig procent van de Indiase mannen een te kleine penis voor de condooms die volgens de richtlijnen van de Wereldgezondheidsorganisatie zijn gemaakt. Dat was de conclusie van een twee jaar durend onderzoek waarin meer dan duizend Indiase mannen hun penis lieten meten en fotograferen door wetenschappers. 'Het condoom,' verklaarde een van de wetenschappers, 'is voor India niet optimaal gemaakt.'

Met zo'n grote hoeveelheid problemen vraag je je af wat er gedaan kan worden om het leven van vrouwen in India, en dan met name de meerderheid van hen die op het platteland woont, te verbeteren.

De regering heeft geprobeerd iets te doen door bruidsschatten en sekseselectieve abortussen te verbieden, maar deze wetten worden op grote schaal genegeerd. Er zijn ook meerdere monetaire interventies gedaan voor Indiase vrouwen. Voorbeelden hiervan zijn Apni Beti, Apna Dhan ('Mijn dochter, mijn trots'), een project dat plattelandsvrouwen betaalt om een vrouwelijk foetus niet te laten aborteren; er zijn veel mogelijkheden voor microkredieten: vrouwen kunnen geld lenen voor het opzetten van een bedrijfje; en er is een hele serie charitatieve programma's die zijn opgezet door de meest uiteenlopende internationale hulporganisaties.

De regering van India heeft ook toegezegd om kleinere condooms gemakkelijker verkrijgbaar te maken.

Een ander soort interventie lijkt intussen wél te helpen. Deze interventie berust, net als de echoscopie, op technologie, maar heeft weinig te maken met vrouwen an sich en zelfs nog minder met kindjes maken. Het is ook niet opgelegd door de regering of een rijke liefdadigheidsinstelling. Het is zelfs helemaal niet gemaakt om mensen te helpen, in ieder geval niet op de manier waaraan we normaal gesproken denken bij het woord 'hulp'. Het is gewoon een ontwikkeling,

een oud en vertrouwd product, en het heet televisie.

Staatstelevisie bestond al tientallen jaren, maar door de slechte ontvangst en het kleine aantal programma's was er weinig reden om te kijken. Maar sinds kort hebben grote delen van India, dankzij de scherpe prijsdaling van apparatuur en distributie, toegang gekregen tot kabel- en satelliet-tv. Tussen 2001 en 2006 kregen ongeveer 150 miljoen mensen in India voor het eerst kabel-tv, en hun dorpen knetterden opeens van de nieuwste spelprogramma's en soapseries, nieuwsuitzendingen en politseries, die vanuit de grote steden in India en vanuit het buitenland werden doorgegeven. Televisie verschaft veel dorpelingen in India hun eerste blik op de buitenwereld.

Maar niet ieder dorp kreeg kabeltelevisie en de dorpen die het wel kregen, kregen het op verschillende tijdstippen. Deze schoksgewijze invoering produceerde precies het soort gegevens – een prachtig natuurlijk experiment – dat economen zo graag onderzoeken. De economen in dit geval waren twee jonge Amerikanen, Emily Oster en Robert Jensen. Ze registreerden de veranderingen in de verschillende dorpen, met als uitgangspunt of (en sinds wanneer) de dorpen kabel-tv hadden, en aan de hand van die gegevens konden ze het effect van tv op Indiase vrouwen uitpluizen.

Ze onderzochten data uit een overheidsonderzoek onder 2700 huishoudens, met name op het platteland. Vrouwen van vijftien jaar en ouder kregen vragen over hun levensstijl, voorkeuren en gezinsamenstelling. Het bleek dat vrouwen die sinds kort kabel-tv hadden, beduidend minder tolerant stonden tegenover het slaan van vrouwen, minder vaak toegaven dat ze het liefst een zoontje kregen, en vaker hun zelfstandigheid lieten gelden. De televisie leek vrouwen sterker te maken op een manier die met overheidsingrijpen niet gelukt was.

Waardoor werden deze veranderingen veroorzaakt? Werden plattelandsvrouwen in India zelfstandiger na het zien van kosmopolitische beelden op hun tv – vrouwen die zich kleedden zoals ze wilden, hun eigen geld beheerden en niet behandeld werden als eigendom of ba-

bybaarmachines? Of hadden die programma's gewoon als effect dat de plattelandsvrouwen zich schaamden om toe te geven aan een overheidsmedewerker dat ze zo slecht behandeld werden?

Er is alle reden om sceptisch te staan tegenover gegevens uit persoonlijke enquêtes. Er is vaak een enorm verschil tussen hoe mensen *zeggen* dat ze zich gedragen en hoe ze zich werkelijk gedragen. (In economentaal staan deze twee gedragingen bekend als *verklaarde voorkeuren* en *onthulde voorkeuren*.) Bovendien is er een zekere hoeveelheid leugentjes te verwachten als die niets kosten, zoals in het geval van een overheidsonderzoek. De leugentjes worden misschien zelfs onbewust verteld, als de ondervraagde vrouw gewoon zegt wat ze denkt dat de ondervrager wil horen.

Maar als je de onthulde voorkeur, of het feitelijke gedrag, kunt meten, dan brengt dat je ergens. Dat is waar Oster en Jensen overtuigend bewijs van echte verandering vonden. Gezinnen op het platteland van India die kabel-tv kregen, begonnen minder kinderen te krijgen dan gezinnen zonder tv. (In een land als India betekent een lager geboortecijfer over het algemeen meer autonomie voor vrouwen en minder gezondheidsrisico's.) Gezinnen met tv hielden vaker hun dochters op school, wat erop lijkt te duiden dat ook meisjes als waardevol werden beschouwd, of in ieder geval dat ze een gelijke behandeling verdienden. (Het inschrijvingspercentage voor jongens veranderde opvallend genoeg niet.) Deze harde cijfers maken de door respondenten zelf verstrekte onderzoeksgegevens betrouwbaarder. Het blijkt dat kabel-tv de plattelandsvrouwen van India wel degelijk sterker heeft gemaakt, zo veel sterker zelfs dat huiselijk geweld niet langer getolereerd wordt.

Toen de wereld het moderne tijdperk in rolde, nam de bevolkingsdichtheid een hoge, en snelle, vlucht. Het grootste deel van deze bevolkingsgroei deed zich voor in stedelijke gebieden zoals Londen, Parijs, New York en Chicago. Alleen al in de Verenigde Staten groeiden de steden in de negentiende eeuw met 30 miljoen inwoners; de

helft van die groei vond plaats in de laatste twintig jaar van die eeuw.

Maar toen deze menselijke kudde zichzelf en zijn spullen van plaats naar plaats ging verhuizen, ontstond er een probleem. De belangrijkste wijze van vervoer produceerde een hoop nevenproducten die door economen *externaliteiten* worden genoemd. We hebben het over volle wegen, hoge verzekeringskosten en veel te veel dodelijke verkeersongelukken. Gewassen die normaal gesproken 's avonds op tafel stonden, werden soms gebruikt als brandstof, waardoor de voedselprijzen werden opgedreven en er tekorten ontstonden. En dan waren er nog de luchtvervuiling en de giftige uitstoot die mens en milieu bedreigden.

We hebben het over de auto, nietwaar?

Nee, daar hebben we het niet over. We hebben het over het paard.

Het paard, sinds de antieke oudheid een veelzijdige en krachtige helper, werd op vele manieren aan het werk gezet toen de moderne steden zich uitbreidden: trams en particuliere koetsen trekken, bouw-materiaal verslepen, vracht uit schepen en treinen lossen, zelfs machines aandrijven die grote hoeveelheden meubels, touw, bier en kleding produceerden. Als uw dochttertje ernstig ziek werd, dan haastte de dokter zich te paard naar uw huis. Als er brand uitbrak, dan galoppeerde er een groep paarden door de straten met de bluswagen. Aan het begin van de twintigste eeuw woonden en werkten er zo'n 200.000 paarden in de stad New York, oftewel één paard op zeventien mensen.

Maar de problemen die ze veroorzaakten!

Paardenwagens zorgden voor vreselijke opstoppen en als een paard het niet meer volhield dan werd hij vaak ter plekke afgemaakt. Dat zorgde voor nog meer vertragingen. Veel stalhouders hadden voor hun paarden een levensverzekering die, om fraude te voorkomen, bepaalde dat het dier door een derde partij moest worden gedood. Dit betekende dat er gewacht moest worden op politie, veearts of dierenbescherming. Maar zelfs de dood kon een opstopping niet opheffen. 'Dode paarden waren bijzonder lastig te hanteren,' schrijft vervoersexpert Eric Morris. 'Als gevolg daarvan wachtten de schoonmakers vaak

tot de kadavers begonnen te ontbinden, want dan waren ze gemakkelijker in stukken te zagen en werden ze in stukken afgevoerd.’

Het lawaai van ijzeren wagenwielen en hoefijzers was zo storend – er werd beweerd dat het veel zenuwaandoeningen veroorzaakte – dat sommige steden paardenverkeer verboden in de buurt van ziekenhuizen en andere kwetsbare locaties.

En het was schrikbarend makkelijk om geraakt te worden door een paard of wagen. Geen van beide is zo gemakkelijk onder controle te houden als de films doen geloven, met name op gladde, overvolle stadsstraten. In 1900 kostten ongelukken met paarden het leven aan 200 New Yorkers, oftewel 1 op de 17.000 inwoners. In 2007 kwamen intussen 274 New Yorkers om door auto-ongelukken, oftewel 1 op de 30.000 inwoners. Dat betekent dat een New Yorker in 1900 twee keer zoveel kans maakte om door een ongeluk met een paard om te komen als nu door een auto-ongeluk. (Er zijn helaas geen statistieken beschikbaar over koetsiers onder invloed, maar we kunnen wel aannemen dat ook dat aantal gevaarlijk hoog was.)

Het ergste van alles was de mest. Het gemiddelde paard produceert twaalf kilo mest per dag. Met 200.000 paarden kom je op 2,5 miljoen kilo paardenmest. Per dag. Waar ging die mest naartoe?

Tientallen jaren eerder, toen er nog niet zoveel paarden in de steden waren, was er een goedlopende markt voor mest, waarbij de boeren het kochten en (met een paard, natuurlijk) afvoerden naar hun akkers. Maar toen de paardendichtheid in de steden explodeerde, ontstond er een enorm overschot. Op lege stukken grond werd de mest opgestoken tot bijna twintig meter hoogte, en het lag langs de kant van de wegen in de stad. In de zomer stonk het verschrikkelijk; als het regende overspoelde een soepachtige stroom paardenmest de voetgangersoversteekplaatsen en lekte de kelders in. Als u eens in New York bent en vol bewondering kijkt naar de statige, uit bruine baksteen opgetrokken herenhuisen met een elegant bordes dat vanaf straatniveau oprijst tot de woonruimte op de eerste verdieping, bedenk dan dat dit